

Zeitschrift:	Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber:	Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band:	- (1747)
Heft:	6
Artikel:	I. Iacobi Zimmermanni examen argumentorum, quibus suam de fato stoicorum sententiam olim impugnaverat Cl. Buddeus [...]
Autor:	Zimmermann, Jacob
DOI:	https://doi.org/10.5169/seals-394600

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 22.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

J. JACOBI ZIMMERMANNI
Examen Argumentorum,
quibus suam de FATO Stoicorum sen-
tentiam olim impugnaverat

Cl. BUDDEUS *Theologus Jenensis Clarissimus,*
'Ο νῦν εν 'Αγιοις.

Plures effluxere anni ex quo conscripseram Dissertationem de Fato Stoicorum, quæ in Museo Bremensi primum occupat locum. In ea probare aggressus sum, Stoicos a Cl. J. THOMASIO, & Cl. BUDDEO, qui vestigia Thomasi pressit, gravissimi erroris Spinozismi, uti hodie appellatur, sine sufficientibus rationibus fuisse postulatos. Non male hæc mea Dissertatione a quibusdam Eruditis fuit excepta. Displicerat ea vero, ut sunt diversa hominum judicia, Cl. BUDDEO tum temporis Theologo Jenensi præstantissimo. Eum in finem in additamentis *Isagogæ in universam Theologiam* adjectis eam impugnandam esse existimavit. Ego vero quamprimum hanc refutationem conspexeram, debiliorē eam esse

Tom. II

M

existi-

existimavi, quam ut a sententia mea dimoveri paterer: miratus quin etiam sum Cl. Buddeum ad Thomasii rationes semper provocare, ejusdemque argumenta repetere, simul vero alto silentio involvere responsa Cl. Thomasio data, quod legenti Dissertationem meam pulchre constabit. Cum vero tum temporis amore Historiae Philosophicae essem captus, examini subjeci Cl. Theologi refutationem, eamque Disquisitionibus meis *de Viris Eruditis Atheismi suspectis* adjungendam putavi, prout id ex Conspectu Operis mei in *Helvet. Bibliotheca, & Temp. Helvetic.* repræsentati constat. Quoniam vero ita providente Optimo Numine ante decem annos docendæ Theologiæ admotus eram hæc Studiorum genera abjeci, aliis quippe intentus jam curis & laboribus. Cum vero nuper in manus venisset Cl. & Amicissimi ALBRECHTI Lycæi Francofurtani Rectoris dignissimi de *Pronoea Epicurea* Dissertatio, invitatus quasi ab eo fui, ad ea, quæ contra Cl. Theologum scriptis confignaveram, edenda & Museo huic nostro inferenda. Antequam vero ipsa Cl. BUDDEI argumenta expendam, generalia quædam huic disquisitioni præmittenda esse puto.

Iustum est: Ipsi Clarissimi Viri, qui Theologiam Stoicam impugnant, fatentur, Stoicos non semper in hoc Argumento sibimet ipsis constare, sed diversis uti sententiis, quæ mox in hunc, mox in alterum sensum rapi possint. Quomodo vero his concessis probari possit, Stoicos certum aliquod & sibi per omnia constans Systema de Deo, mundo & homine statuminasse, fateor me nescire. Dabimus quædam Virorum doctorum ut thesin
hanc

hanc probemus, testimonia: *Celeberrimus & Amicissimus BRUCKERUS*, Vir si quisquam alias Historiae philosophicæ peritissimus, in *Historia Critica Philosophia*, opere ætatem laturo Tom. I pag. 910 ita loquitur: *Non ab re erit observasse Stoicos præstantiores plerosque non semper consensisse, sed in diversa abeuntes Zenonis Systema sæpiuscule reliquisse. Id quod non Epictetus tantum, Seneca & his similes fecere, sed a Chrysippo quoque, Diogene, Panætio & Posidonio factum est.* Ipse o *Mænagitus Cl. Buddeus Exercitat. de Spinozismo ante Spinosam p. 322.* Fuit, inquit, hoc commune Veterum Vitium systemata male cohærentia sibi formare: paucissimique solliciti de eo fuerunt, quo pacto sententias, quas defendebant, inter se connectere, & in justum redigere ordinem possent. Clarissimus & doctissimus *Albrechtus Dissertatione supra laudata p. 17.* ita sapienter judicat: *Primo æquum postulare videntur Viri sapientissimi, cum sciscunt, non ex gloriis hujus vel illius Stoici verbis disciplinam hujus generis æstimari debere. Nonne autem eodem jure postulari posse videtur, non ex durioribus hujus vel illius Stoici verbis disciplinam hujus generis æstimari debere? Antiquissimorum ex porticu Sapientum pleraque intercidisse, notum est; cæteros autem mirifice discordare, nec quod huic placet, ab altero probari, fatentur ipsi stoicæ Philosophiae enarratores: quin non ipsi solum inter se dissentient, sed eosdem a se ipsis dissentire, nec in omnibus constare, vel ex uno facillime discas Seneca, in quo, ut Dn. L. Mosheimus observat, tot legas inter se pugnantia, & doctrinæ quam profitebatur, initis contraria, ut nullius par sit ingenium omnibus ejus inter se sententiis conjungendis aut conciliandis.* *Quis autem hinc non intelligit, difficile esse ex tot Scriptoribus tantopere inter se discrepantibus systema disciplinæ stoicæ nectere, quod*

omnis porticus ut suum deosculetur. *Forsan ipsi rns*
Στοιχείων Sapientes, si systema ejusmodi ipsis recognoscere
 contingat, idem, quod hodie fieri solet, conquerantur,
 falsa sibi tribui, mentem perverti, inique secum agi,
 quod opiniones discipuli, vel Doctoris privati, in ratio-
 nes Magistri vel totius familiæ transscribantur. Et Sect.
VIII ait: *Plurima quæ Stoicis vitio verti solent conse-
 quentiæ sunt ex iporum systemate deductæ.* Verum
 multa esse, quæ obſtunt, quo minus omnia liceat ali-
 cui tribuere, quæ ex ejus systemate fluere videntur,
 si quis mibi fidem habere abnuat judicem incorruptum
 D. Abbatem J. L. Mosheimum appello; *Qui illud quoque*
 prudenter ſciscit, nullum Veterum sapientiæ Antifitum,
 ne quid de recentioribus dicamus, innocentem & pium
 fore, si illa omnia ſenſiſſe eos pronuntiare liceret, ad
 quæ nos præcepta eorum videmus ducere. Hactenus
Cl. Albrecht, cujus ſententiæ penitus ſubſcribo.

II. Existimavi & adhuc existimo, quorumvis
 hominum de Religione Systemata, ſive illi Gen-
 tiles, aut Turcæ ſint, ſi modo rei natura id per-
 mittat, benigne eſſe interpretanda: Ego hoc Of-
 ficiūm præſtitū Stoicis in mea Dissertatione, ne-
 que ut puto ſine ſontica cauſa. Omnes Stoici in
 universum cœterique Viri docti inter antiquos
 contendunt, Stoicos conſtanter docuiffe: Dari
 duas æternas & ſibi oppoſitas ſubſtantias, Deum
 nempe & materiam: dari providentiam ad maxi-
 ma, medioxima & minima ſeſe extendentem: De-
 um non ſolum quid effecerit ſciviffe, ſed & fines
 intendiffe: hominem eſſe liberrimum. Hæc prin-
 cipia conſtanter tenuere. Quam diu autem illa
 ſtant Spinofismus illis nullo jure impingitur.

III. Omnes Interpretes admittunt, obſcurio-
 res & duriores Sectæ alicujus phraſes ex iis locis
 eſſe

esse explicandas, in quibus perspicue, clare & rotunde animi sui sensa & decreta exposuerunt: At & hic talia adsunt magno numero.

IV. Perpendendum quid homines in tales perplexitates conjecerit: Admittebant materiæ æternitatem, & tamen aliquam in exornando Universo Deo tribuebant potestatem: Providentiam diuinam disertis verbis admittebant, ubi vero ad originem mali moralis & physici deuentum erat, & ad quæstionem: Si Deus omnia moderatur, cur malis bene est, bonis male? principia sua male cohærere sentiebant; interim & providentiam & libertatem hominis constanter tuebantur. Inter Christianos sunt Viri Celeb. v. gr. R. SIMON, BEAUSOBRÈ & alii, qui neque ex voce בָּרָא neque ex vocibus οὐτιζειν, ποιειν &c. Creatiōnem ex Nihilo probari posse asseruerunt; sed ad contingentiam Universi confugiendum esse existimarentur. Iidem in quæstionibus de origine mali & felicitate malorum, infelicitate vero bonorum, multa egregia plane & Stoicis ignota adserunt; simul tamen candide affirmant, difficultates omnes hic occurrentes plane & plene in hac vita solvi non posse. Æquum igitur est, ut hominum maiore luce privatorum sententias benigne interpretemur. Quod a me factum esse jure puto.

V. Nihil facilius est quam ex obscurioribus & durioribus veteris Auctoris phrasibus, adjunctis hinc inde aliis principiis, suppressisque iis quæ benigniorem interpretationem admittunt, Systēma confidere, quod periculosis conjectatiis obnoxium est. Ita factum ut habeamus Spinozistas ante Spinozam, Pelagianos ante Pelagium, Enthusiastas ante Enthusiastas &c. Immo beneficio hujus Methodi

ex Scriptis Stoicorum, Platonicorum, imo ipsius ~~Jord.~~ Bruni monumentis Leibnitianos ante Leibnitium reperias. Quo jure sciunt illi, qui Systemata illa ab ~~et~~ examinarunt.

VI. Nescio quis morbus ætate nostra quosdam Eruditos adflavit Atheorum inter Veteres numerum adaugendi. Si hos audias, Orientales fere omnes, Græci & Romani, ut de Siamensibus, Chinensibus &c. nihil dicam, talia Systemata admiserunt, quæ Atheismo favent: Utrum hæc cum effatis Pauli ad Romanos de τῷ γνώσει Θεοῦ & bonitate Numinis legem naturalem hominibus concedentis convenient, judicent alii. Ego assentior Celeberrimis Viris, Hamburgi quondam, imo universi Eruditæ Orbis luminibus, Alb. FABRICIO & J. C. WOLFIO qui ita de hoc argumento pronuntiarunt: *Infelicem & religioni ac humano generi parum utilem, nec honorificum, sed iniqum laborem esse, principes ingeniorum & præstantissimos totius antiquitatis Viros invitatos trahere in Societatem Atheorum, & universum Ethnicismum confundere cum Spinozismo atque Atheismo, cum Apostolus quoque in Ethnorum Sapientibus non tam desideret cognitionem Dei, quam quod Deum, quem ex operibus cognoscebant, non tanquam Deum honore sunt super omnia profecuti.* V. Biblioth. Græca Lib. III. Cap. VI. pag. 178.

Hicce in antecessum præstructis ad Examen ipsum Argumentorum contra nos allatorum progedimur.

* * *

§. I.

Repræsentabo autem ipsissima Verba Cl. Theologici, eaque uncinulis quibusdam a meis distinguam, ne ponderi Argumentorum, quibus usus est ὁ Μακρρήτης, aliquid detraxisse videar. Ita autem incipit pag. 36. loco citato : „ Occurrunt „ sane in Stoicorum scriptis effata haud pauca, „ quæ Cl. Viri assertis favere videntur, cuiusmodi nonnulla & ipse exhibui in introductione ad Philosophiam SToicam ex mente M. ANTONINI Imperatoris. Sed longe plura occurrunt, „ quæ iis e diametro obversantur. Ita nimirum „ res sese habet prout jam monui, & etiam in introductione illa observavi, dupli ratione Ef- fata Stoicorum considerari posse, vel *in se* extra Systema Philosophiæ stoicæ spectata : vel „ *prout ex propriis & domesticis Philosophiæ istius principiis fluunt, ac originem trahunt. Priori modo si quædam considerentur, subinde longe verissima sunt, pulcherrimaque, ita etiam comparata, ut nihil minus quam Fatum aliquod stoicum indicare videantur.* Sed si secundum „ *vera & genuina Stoicorum principia ea explices, longe aliter se rem habere deprehendes.* „

Responsio : Ut sententiam nostram rite explicemus, ante omnia monemus, nos, dum Stoicorum patrocinium suscepimus, probare noluisse, eos de Deo & Providentia recte per omnia sensisse: hoc in ipsa dissertatione & alibi perspicuis verbis monuimus. Hoc unum intendimus, Stoicos ita in hoc argumento locutos, itaque suam sententiam protulisse, ut unum aliquod Systema ex

certis & perspicuis principiis constans ex Scriptis eorum concinnari haud possit : concessimus & adhuc concedimus, posse hinc inde loca perspicua ex Scriptis Stoicorum colligi, ex quibus Systema, *Spinozæ* haud absimile, confici possit. At contendimus simul, ex iisdem monumentis plane huic oppositum Systema adornari posse: unde confici mus nobis hac in parte ad *προχν* recurrendum esse: Tale autem Systema quod *Spinozæ* opinioni contrarium est, & quidem ex domesticis Stoicorum principiis petitum in Dissertatione nostra exhibuimus. Hæc si observentur, neque Stoicos absolvemus, neque etiam condemnabimus. Cl. BUDDEUS, aliquique distinguunt Decreta Stoicorum in certa atque domestica principia, secundum quæ cœtera omnia splendide & recte, ut ajunt, dicta sint exigenda. At ubi tandem extat illud Systema stoicum e definitionibus, axiomaticis, & propositionibus ita adornatum, cui aliæ propositiones æque claræ atque domesticæ opponi non possint? Hactenus existimavi æquissimam esse omnium Interpretum regulam, ut nimis loca dubia & obscura ad certa & perspicua Aucto rum loca tanquam ad normam exigantur, & ex iis priora elucidentur: at frustra heic ad illam regulam provocatur; æque enim perspicua atque domestica loca, ut ita loquar, ad Stoicos absol vendos possunt ex Scriptis eorum peti, ac ad eosdem damnandos. Hoc adeo apertum est, ut nulla propositio periculosa de Deo, de Providentia, Fato adduci possit; cui contraria, ea que sana & rectior opponi non possit. Hinc frustra mea sententia clamant stoicæ Philosophiæ oppugnatores, eos, qui Stoicorum decreta a *Spinozæ* sen-

sententia abire contendunt ad certa & domestica eorum principia non attendere ; potest enim hoc in ipsos qui talia defendunt commodissime retorqueri : certe loca, quæ in Dissertatione mea adduxi, perspicua sunt, atque e domesticis eorum principiis petita : Neque mirum est nos hoc in argumento hærente dubios & suspensos, non enim videntur unquam Stoici cogitasse de Systemate aliquo concinmando, in quo omnia, quæ de Deo, Providentia & Religione naturali dici possent, apte inter se essent connexa, & certis atque perspicuis principiis cohærentia : Tale saltem in Stoicorum Scriptis non legi. Systema vero Spinozæ quo tendat, vident omnes, qui quid ex certis ratiocinandi legibus consequatur perspectum habent. Atque hæc sunt, quæ oblitere hactenus, quo minus Stoicos Atheismi vel Spinozismi reos postularem. Interim si quisquam mortalium ab iis opinionibus abhorret, quæ libertati divinæ & humanæ insidias struunt, is ego sum.

§. II.

Pergit Cl. BUDDEUS : „ Haud raro Stoicos „ ita loqui ac si Deum pro Societatis humanæ „ vinculo omnique juris fundamento habuerint, „ lubens equidem fateor : Sed vera & genuina „ ratio erat, quod Deum cœu animam mundi „ per totum hocce Universum diffusum crede- „ rent, cuius pars quædam, scilicet mens in „ singulis esset hominibus. Hinc homines par- „ tes esse Universi, & inter se cognatos contem- „ debant, quorum adeo esset, neminem lædere, „ se ipsum sincero amore prosequi, & quæ re- „ liqua erant Juris Nat. Capita. Ad hoc proban- „ dum provocat o Mænagilns ad ea, quæ singu-

„ lari Dissertatione Antonino Philosopho præ-
„ missa dixerat. „

Resp. (1.) Quæ de Anima mundi a Beato Viro dicuntur explicatius tradi debuissent, de quo tamen infra dicendi occasio suppeditabitur. (2.) Si dixissent Stoici, mentes nostras ex Deo esse delibatas, errassent quidem; at id non subverteret propositionem de origine Juris divina. (3.) Loca EPICETI & PLUTARCHI, quæ in Dissertat. nostra attulimus, ad probandum existentiam Numinis, seu potius persuasionem de existentia Numinis secundum Stoicos omnium officiorum in Societate Civili vinculum esse; nihil de causa juris a B. Viro in medium producta innuunt. Considerabant Stoici universum mundum tanquam unam aliquam Civitatem hominesque a Deo in hunc mundum tanquam membra unius Reipublicæ demissos. Sublata igitur persuasione de Deo & Providentia tolli mutua hominum officia asseverabant. Hoc docet excitatus a nobis ARRIANI locus: docent hoc ipsum loca alia Stoicorum: notum CICERONEM in libris *de Officiis* ut plurimum Stoicos securum. Is autem Lib. III. Sect. 6. ita de hoc Argumento loquitur: *Qui autem civium rationem dicunt habendam, externorum negant, bi dirimunt communem humani generis Societatem, qua sublata beneficentia, liberalitas, bonitas, iustitia, funditus tollitur: quæ qui tollunt, etiam adversus Deos immortales iniūi judicandi sunt. Ab iis enim constitutam inter homines Societatem evertunt: cuius Societatis arctissimum vinculum est magis arbitrari esse contra naturam hominem homini detrahere commodi sui causa, quam omnia incommoda subire vel externa corporis, vel etiam animi, quæ non vacent iustitiæ.* Idem Cicero

Cicero Cap. 5. hujus libri naturæ nostræ rationem legem divinam vocat. Ita loquitur SOCRATES, PLATO, SENECA, aliquique Viri doctissimi inter Veteres. Vide passim Comentatores ad Off. Ciceronis, GRÆVIUM cum primis ad Lib. III cap. 5 & 6 tum. Plane aliud vinculum Societatis humanæ posuerunt Stoici, quam hic a Cl. Viro fingitur. Præter loca citata egregie hoc mutuum vinculum Stoicorum explicuit Isacus CASAUBONUS in Comment. ad Sat. III. Persii, qui huic Se-ctæ addictus erat. Poëtæ verba ita sonant:

*Discite O Miseri & causas cognoscite rerum,
Quid sumus, & quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut metæ quam mollis flexus & unde,
Quis modus argento, quid fas optare, quid asper
Utile nummus habet: patriæ charisque propinquis
Quantum elargiri deceat: quem te Deus esse
Jussit, & humana qua parte locatus es in re.*

Ad ultimum versiculum ita commentatur CASAUBONUS. *Observa divinam vocem Deus non Dii. Nam ita passim Seneca; M. Antoninus & Arrianus, atque alii e porticu doctores; qui et si loquebantur cum vulgo, & saepe Deos Deorumque nomina in ore habebant, in explicandis suæ Scholæ decretis Deum unum prodebant causam efficientem hujus Universi: sicut notum est e M. Tullio, Seneca, Laertio, Zenone atque aliis. Et humana qua parte &c. Humana res est universi humani generis Societas: adhuc igitur περι σχεσεων loquitur. Nam homo quatenus homo est habet σχεσιν & naturalem conjunctionem cum omnibus hominibus: Sed illud generale officium restringitur postea aliis, ut dicam cum Stoicis, orbibus minoribus: qui eo expressius intelliguntur, quo patent angustius. Inde est quod*

quod privatas charitates plures curant, quam publicam
Civitatis aut regni utilitatem: nam ad universum mun-
dum suas cogitationes referre, quam pauci sunt quibus
vel solum in mentem unquam venerit? Stoici vero cor-
rigendi hujus erroris gratia, unde multa in vitam pec-
cata manarent, soliti suos non tantum ad universae hu-
manæ rei, ut heic contemplationem hortari, sed etiam
ad totius rei Universitatis: Quippe omne hoc unum es-
se, cuius pars immo membrum homines sint; singulas au-
tem civitates esse quasi totidem Universi domos. Quic-
quid instituerent homines, aut quicquid illis usū veni-
ret, in ejus aestimatione oculos semper debere ad Univer-
sitatis considerationem erigi; ex qua cogitatione illum
fructum perciperent, ut nihil agerent, quod cuiquam
mortalium noceret; nihil iniquo ferrent animo, quod
magnus ille Rector decrevisset; certi omnia ab Eo sic
administrari, quomodo ad Universitatis salutem expe-
diat: nihil porro universo mundo expedire, quod pri-
vatim singulis non sit conducibile. Jure igitur M. An-
toninus libro III scribit, nihil adeo ad magnanimitatem
valere, quam si norimus casus hujus vitae recte aestima-
re: quod ita explicat ex superiori doctrina: Οὐδὲν
ἔτως μεγαλοφροσύνης ποιῆικόν, ὡς το ἐλεγχεῖν ὅδω πατε
ἀληθεία ἔκαστον τῶν τω βιώ ὑποπτεύοντων δυνατόν· πατε
το αἱς ἔτως ἐις αὐτα ὁρέν ὡς τε συνεπιβαλλειν ὅποιω γι-
νι τω κορμω ὅποιατ. τινα τάτο χρεῖαν παρέχομενον,
τινα μεν ἔχει αἴξιαν ὡς πρὸς το ὄλον, τινα δὲ ὡς πρὸς
τον ἀνθρώπου παλίτην ὄντα πόλεως της ἀνωτάτης, ἵν
αἱ λοιπαὶ πόλεις ὡς πρόσων τοιαὶ εἰσι. i. e. Nihil perinde
magnanimitatem ingenerat atque expedite vereque discut-
tere posse unum quodque eorum, quæ in vita contingunt;
eademque sic intueri semper, ut mentem simul subeat,
quali mundo, qualem usum hoc præbeat, quamnam
Universi respectu dignitatem obtineat, quamnam, ho-
minem

minem quod attinet, qui civem agit supernæ illius, eorum reliquæ civitates istæ quasi familiæ existunt. Hac tenus Casaubonus, qui plura hunc in sensum adducit loca, & confer GATAKERUM ad Lib. II. A. Philosophi Sect. XVI. Ex quo patet, longe alii, quam quæ adfert Cl. Buddeus, principiis Societatis vinculum ex mente Stoicorum inniti. Mirum est autem, Beatum Virum ad dissertationem suam Antonino præmissam provocasse, probaturum Stoicos ideo existentiam Dei pro Juris principio habuisse, quod mens esset pars Dei. Nihil enim ejusmodi ipsemet dixit B. Vir, sed plane contrarium; proferamus quædam: Sect. XV. Cap. VII. de hoc argumento agit: Alterum vero, inquit, fundamentum, cui hanc doctrinam Stoici superstruunt, illud est, quod homo sit pars Universi & membrum magnæ istius atque universalis Societatis. Provocat, ad hoc probandum ad Antonini quædam loca, & ad Senecam. Quæ si adducemus omnium optime refutant ipsius Buddei interpretationem. Ita autem loquitur. A *Philosophus* ex versione duntaxat, ne prolixior sim: Ramus a proximo amputari ramo non potest, quin & a tota arbore resecetur; sic homo etiam ab uno avulsus homine non potest non etiam a toto excidisse cœtu. Et ramum aliis aliquis: homo vero ipse se ipsum a proximo separat; dum eum odit, aut aversatur: ignorat autem etiam a tota civili Societate eadem ratione se abrumpi. Verum tamen hoc habemus munere Jovis, qui hanc Societatem constituit, ut rursum ad crescere proximo, & pars esse totius possimus. Idem Lib. VII. Sect. 13. Quam rationem in unitis & compactis corporibus habent membra, eam obtinens ratione prædicta animalia in divisis, præparata ad unam quandam actionem. Hoc eo magis animum tuum tangit,

get, si crebro tibi ipsi dicas: membrum sum ejus, quod est ex ratione præditis conflatum, corporis. Si autem dicas, te esse partem, nondum ex animo diligis homines, nondum ex certa veri honestique comprehensione & intelligentia beneficentiae usus te delebat: adhuc decoris tantum causa illam exerces, non ut qui dum aliis beneficis, fructum ipse tuæ beneficentiae maximum percipias.

Lib. X. §. VI. Quatenus vero mihi cognatio quædam est cum partibus, quæ sunt ejusdem generis, nihil agam, quod a bono communitatis sit alienum, immo potius congeneribus studens, ad communem utilitatem omnes meas actiones dirigam & a contrario avertam.

Ita tandem loquitur Seneca Epist. 95. Membra, inquit, sumus corporis magni, natura cognati sumus, ex iisdem, & in eodem geniti, amorem nobis indidit mutuum, ex ejus lege miseriis est nocere, quam laedi. Societas humana lapidum fornicationi similis est, cui si se lapis unus subtraxerit, ruent omnia: omniumque lapidum ex aequo interest, singulos in suo loco & officio continere. Hæc sunt loca illa, ex quibus B. Vir ostendere voluit, Stoicos ideo juris omnis fundatum in persuasione de Numinis existentia ponere, quod mens humana pars sit Numinis: fateor, me non tam acutum cernere, ut talia in ci-tatis locis videam.

§. III.

„ Quod dicitur (pergit Cl. Buddeus) Stoicos „ Deum a mundo distinxisse, non aliter admitti „ potest, quam si per mundum intelligas materi- „ am, a qua licet Deum distinxerint, simul ta- „ men eum cum illa arctissimo vinculo conjun- „ xerunt, adeo ut eum pro anima mundi habe- „ rent. Quod vel ionumeris, si opus esset, „ comprobari posset testimonij; sed sufficient, „ quæ

„ quæ ex M. Aurelio Imperatore attuli in intro-
 „ duct. ad Philosoph. Stoicam Sect. III. segm. 3.
 „ pag. 34.

Resp. Concedit ergo Cl. Vir, Stoicos, Deum a materia distinxisse: quod si hoc est, Deus & materia vel mundus seu Universum non sunt una quædam substantia, quod statuit Spinoza. At arctissime cum mundo, inquit, conjunxerunt Stoici. Sed dicendum tandem, in quo arctissima illa conjunctio consistat. Certe ubique causam efficientem & materialem distinguunt; distinguunt inter Deum & materiam. Hæc sunt domestica eorum principia, ut omnibus notum est. Ubi autem de operationibus Dei in mundum loquuntur, statuunt aliquam Dei & mundi conjunctionem; adeo ut Universorum nomine non solum ipsum mundum, sed & Deum ipsum comprehendant; ita tamen, ut quotiescumque agant de Deo & mundo separatim, ita semper loquantur ut aperte significant, se aliud Dei, aliud mundi nomine intelligere. Aperiunda ergo fuisset illa conjunctionis Dei cum materia ratio, antequam conjectaria inde ducerentur. Cogitemus quæso, quam nos qui Christiani dicimus, conjunctionem Dei & rerum omnium in mundo statuamus. Contendimus Deum materiam omnem, postquam eam creavit, singulis momentis conservare, in eam agere, eam movere: dicimus Conservacionem esse continuatam creationem: dicimus Deum esse omnipræsentem, id est nullam materiæ particulam esse, cui Deus non adsit singulis momentis, & in quam vim suam non exerceat. De mente nostra ita loquuntur plerique, ut contendant, non solum substantiam ejus; sed & facultates, imo facultatum exercitium, sine potentis-

fima

simia Dei operatione, subsistere per momentum non posse. S. Litteræ nos in Deo vivere moveri & esse testantur. Ex Eo, per Eum & in Eo omnes res esse dicuntur, ut de phrasibus multis, quibus habitatio Dei in fidelibus exprimitur, (*) nil dicam. Hæc sane aliquam Dei & mundi conjunctionem inferunt, non tamen efficiunt, ut Deus & mundus una fiat substantia. At, inquit B. Vir, Deum pro anima mundi habuerunt. Speciosa hæc & sœpius repetita Objectio est, quam post Cl. *Thomasum*, B. Vir, aliisque Viri docti referunt, dicentes Stoicos Deum, uti in Scholis loquimur, pro forma mundi *informante*, non *adſidente* habuisse. Mihi hæc objectio tanti non videtur esse ponderis, quanti videtur iis, qui a me in hoc argumento dissentient, præfertim quod hæc loquendi ratio Scholasticis usurpata, Stoicis ignota fuerit. Sit autem, si ita velint Viri Docti, Deus anima mundi ex mente Stoicorum, num ergo probatum est, Deum & mundum unam absolvare substantiam? Certe hoc idem esset, ac si quis diceret, mentem & corpus unam absolvare substantiam, quia in homine utræque substantiæ arctissime sunt conjunctæ. An conjunctionis ratio inter mentem & corpus adeo nota est, ut ex hac conjunctione translata ad Deum, certo & evidenter inferri possit, qualis inter mundum & Deum connexio sit? Dicendum ergo foret quounque illam conjunctionis rationem urserint Stoici. Neque hic unus vel alter locus obscurior, aut durior loquendi ratio pro norma interpretationis omnium aliorum locorum contraria docentium habendus est, silentio plane involutis omnibus,

quæ

(*) Videsis Act. XVII : 18. Coloff. I : 16. 17. Rom. XI : 36. &c.

planiorem sensum fundere possunt. Certe tot loca sunt in quibus mundum a Deo distinguunt, & Imperium Dei in omnia illi constanter tribuant, ut mirum sit urgeri illam Distinctionem: unum alterumve adducamus. *M. Antoninus Lib. VI.*
Sect. 36. ita loquitur: *Asia Europa Orbis sunt anguli: Mare quodvis guttula: Athos mons ejusdem glabela, tempus omne instans punctum ævi, parva omnia aduca, evanida, proveniunt inde idem universa, a Mente communi illa vel directe profecta, vel per consequentiam necessariam, etiam rictus leonis, & venena & noxiū quidvis, sicut spina & lutum NB. quæ rerum illarum pulchrarum & speciosarum appendices sunt; noli ergo ista ab eo quem colis aliena opinari, sed rerum universarum Originem tecum perpende. Qui præsentia vidi cuncta vidi, tum quæ ab æterno fuere, tum quæ in æternum futura sunt, cuncta enim cognata sunt & uniformia.* Vide ad h. l. *Gatakerum.* *Seneca de benefic. Lib. VI. cap. 23.* Dii (inquit) prima illa constitutione, cum universa disponerent, etiam nostra viderunt, rationemque hominis habuerunt: in nostras utilitates principio rerum præmissa mens est, & is ordo mundo datus, ut appareat curam nostri non inter ultima habitam. *Iudem Stoici teste Cicerone de N. D. cap. LIII asserebant, mente consilioque divino omnia in hoc mundo ad salutem omnium conservationemque admirabiliter administrari.*

Juvenalis Sat. X. v. 346. ex mente Stoicorum ita loquitur:

*Nihil ergo optabunt homines? si consilium vis,
 Permittes ipsis expendere Numinibus, quid
 Conveniat nobis rebusque sit utile nostris:
 Nam pro jucundis aptissima quæque dabunt DI
 Carior est illis homo quam sibi.*

Vide ad h. l. *Commentatores.*

Tom. II.

N

Deni.

Denique *Seneca Cap. XXXII. Lib. IV. de Benef.*
Nota est illis operis sui series, omnium illis rerum per
manus suas iturarum scientia in aperto semper est, nobis
ex abdito subit. Num ita loqui potest qui Deum
 cum mundo confundit? At videamus, quoniam
 ad Dissertationem *Antonino* præmissam provocat
 B. Vir, qua ratione ibi probet Deum cum mun-
 do arctissime conjunctum: Fatetur pag. 3. 4. testi-
 moniusque probat, Stoicos per Deum intellectissi-
 mentem, vel rationem per naturam rerum omni-
 um intentam & commenantem. Post hæc ita per-
 git: „ Ita in universum omnes Stoici, qui De-
 „ um pro Anima mundi venditabant. Istud vero
 „ & hic sibi vult *Antoninus*, & alibi quoque
 „ aperte docet; Namque & Lib. VI. Sect. 29.
 „ Opificem mundi, hoc est Deum, rerum natu-
 „ ræ semper intime adesse scripsit: Ἐπι τῶν ὑπο
 „ φυσεώς συνεχομένων ἐνδόν ἐστι καὶ παραμενεῖ ἡ καλ-
 „ ογκευασασα δύναμις. i. e. In his quæ natura conti-
 „ nentur, remanet, intusque est vis ea opifex.
 „ Et alibi: Μηκέτι μονού συμπνειν τῷ περιεχούντι αέρι,
 „ ἀλλα ἡδη καὶ συμφωνειν τῷ περιεχούντι πάντα νοερα,
 „ καὶ γαρ ἡττον ἡ νοερα δύναμις πάντι κεχίλαι, καὶ δια-
 „ πεφοιτηκε το σπασαι δύναμενω, ἡ περι ἡ αέρωδης τῷ
 „ ἀναπνευσαι δύναμενω. i. e. Non jam tantum una
 „ spirandus est universus aér, sed & consentien-
 „ dum cum Mente, quæ universa complectitur:
 „ Haud enim minus vis intellectrix ubique cir-
 „ cumfusa est, & omni qui trahere potest, se
 „ ubique ingerit, quam communis hic aér omni
 „ spirare volenti. Lib. VIII. Sect. 45. Nimirum
 „ Deum non tantum esse Animam mundi hic do-
 „ cuit *Antoninus*, sed & homines ipsos divinæ hu-
 „ jus essentiae, sive animæ mundanæ esse parti
 „ cipes

„ cipes. Plane ad eius mentem Seneca : **To**
 „ tum hoc , quo continemur & unum est,
 „ & Deus est : & Socii ejus & membra su-
 „ mus epist. 97. Atque inde; etiam evenit, ut
 „ Deus tum exteris stoicis , tum etiam sœpius
 „ Antonino nostro Naturæ nomine veniat. Sic ἦ
 „ των ὀλων φυγις inquit τῳ έργον ἔχει, τα ως δε
 „ ὄντα ἐκει μετατιθεναι, μεταβαλλειν, αἰρειν ενθεν
 „ και ἐκει φερειν. Universi natura hoc agit, ut
 „ quæ hoc modo habet alio mutet, & ex uno
 „ loco in aliud res transferat. Sed omnes qui-
 „ dem Stoicorum , quos de Deo fovebant erro-
 „ res, unico quasi fasciculo accurate complexus
 „ est Jacobus *Thomasius* de exustione mundi sto-
 „ ca Dissertat. XIV. Docebant enim Deum intime
 „ insinuatum esse mundo , & quidem per mo-
 „ dum partis formalis, qualis est anima in cor-
 „ pore , ita ut cum eo constituat unum per se
 „ compositum , alterque alteri & nomen suum
 „ & proprietates communicaret. Istud quidem
 „ recte adserebant, & *Antoninus* quoque docuit,
 „ intime adesse Deum mundo. At in eo plane
 „ falluntur, quod Deum I) partem Universi for-
 „ malem facerent. II) idque Deum mundo esse,
 „ quod anima est corpori , adeoque III) Deum
 „ cum mundo unum per se constituere, & IV)
 „ nomina quoque & proprietates utrumque ha-
 „ bere communes docebant. Id quod copiose,
 „ eruditissimeque demonstravit J. *Thomasius* l. cit.
 „ Nec *Antoninus* , utut sœpius cœteris Stoicis
 „ longe senior sit, ab hoc errore immunis est:
 „ dum enim mentem per universam rerum natu-
 „ ram penetrare dixit, sine dubio ejusmodi uni-
 „ onem intellexit, qua corpori juncta est anima.
 „ Præterea dum Naturæ nomine Deus pariter ac

„ mundus illi venit, idem utrique nomen illi trahit, & cum cœteris Stoicis plane se consentire demonstrat. „ Ita Beatus Vir.

§. IV.

Pervestigemus singula diligentius. Et primo quidem fatemur, Stoicos dixisse, Deum esse Animum per totum Universum intentum: at inde sequi, Deum esse Animum mundi eo sensu, quo sumit Beatus Vir, nempe Spinozæ, nemo concederit, neque locus Antonini, qui Deum intime rerum naturæ adesse dicit, probat, Deum esse Animam mundi. Adponam ipsa verba integra & quidem secundum versionem brevitatis caussa: Ita autem Imperator Organum, Instrumentum, vas quodlibet, si id, ad quod conditum est, facit, bene se habet. Ibi tamen Opifex, qui condiderat jam abiit: At in eis, quæ a natura continentur, intus est, ibique residet, quæ ea condiderat vis. Proinde magis eam vereri oportet; existimandamque tibi, si secundum illius voluntatem te habueris, degérisque, omnia tibi ex animi sententia se habere: Sic autem & Universo, ex animi sententia sui habent se sua. Num autem hoc probat tandem, Deum esse animam mundi, unamque cum mundo constituere Substantiam? nimirum Vis divina non abest a rebus conditis, sed jugiter illis adest, ergo ita est in mundo, ut mens in corpore, imo ea mens unum facit cum mundo. Quis tulerit æquo animo hanc rationationem? An non omnes Christiani docent, Deum jugiter cunctis adeste, ea singulis momentis producere & movere? Neque perspicuus plane ad idem probandum est alter locus Antonini B. V. citatus. Per τὸν νοερὸν παντα περιεχόν intelligit mentem omnes mundi partes pererrantem: huic con-

venien-

venienter esse agendum primo docet perspicuis verbis; nimirum το συμφορειν. Deinde metaphoricis verbis idem exprimit per το attrahere. Videlur esse sensus talis: Quemadmodum aërem ubique circumfusum quilibet possunt attrahere; ita Deorum voluntati ubique vim suam exercenti convenienter agere possunt omnes. Vedit tamen hic animam mundi *Gatakerus*. At sit ita, num sequitur mens, seu Deus ubique activitatem, liceat hac voce minus latina uti, suam etiam in homine egerit, ergo Deus est anima mundi? certe si mens nostra est pars Dei, ut B. Vir vult, quid opus est monere, ut Deum ubique præsentem seu mentem omnia commeantem attrahamus? neque quod tandem Stoici Deum Naturam adpellitarint, sequitur, mundum cum Deo ex mente Soicorum unam esse substantiam. Quod jam probandum. De diversis notionibus vocis *Naturæ* ex mente Stoicorum jam quidem solliciti haud sumus. Videantur *Lipsius*, *Gatakerus* & *Commentatores ad Ciceronem de Nat. D.* Lib. II. Probabimus duntaxat, Stoicos quando hanc vocem adhibuerunt, ad causam omnium rerum primam notandam, ita loqui, ut satis patet, eos Deum & mundum pro una eademque substantia non habuisse. Proferamus exempla ex ipso *Antonino*. Lib. VIII. Sect. 20. ait: Ἡ φύσις ἰσοχασμένη εἰκαστή ὁδεν τι ἐλασσον της ἀποπλιζεως ή της αρχης τε και διεξαγωγης ως ο αναβεβλων την γραμμην. Natura rationem habet rei cuiusque; tam ad finem quam ortum & durationem: quemadmodum & is qui pilam mittit, pilæ scilicet rationem habet. Hic certe ή φύσις a rebus omnibus recte dirigendis plane

ne distinguitur. Eodem libro Sect. 35. pag. 171. Sicut reliquias facultates rationalium unusquisque fere ab Universi Natura (των λογικων φυσις) accepit, ita hanc nos ab eadem facultatem accepimus: quod quemadmodum illa quicquid obstat & renititur, in usum suum circumvertit, & in fato disponit, atque ita partem sui facit, ita & animal rationale. &c. De Numine, cuncta hic disponente, sermonem esse, qui libet videt. Quod ipsum certe juxta Antoninum a rebus, quas circumducit, & in suum usum convertit, distinctum quam maxime est. Lib. 9. Sect. I. Ο αδικων ασεβει. Της γαρ των Ολων Φυσεως καλεσηνακιας τα λογικα ζωα ενεκεν αλληλων ως ε ωφελειν μεν αλληλα κατ αξιαν, βλαπτειν δε μηδεμως. i. e. Qui injuste agit impie agit. Quum enim Universi Natura animalia rationalia sui invicem gratia considerit, ut sibi invicem pro cuiusque dignitate prosint, nec ulla ratione sibi invicem ob sint; qui naturae hoc placitum violat, impie prorsus agit. &c. In eodem paragrapho eandem των Ολων Φυσιν vocat την αληθειαν, ησι των αλλων αληθων απαντων πρωτην αιτιαν. Eodem paragrapho luculentius adhuc sese explicat Antoninus dicens: Per hoc autem quod dicitur, Universi Naturam istis ex aequo uti, intelligo ista ex aequo evenire ex serie quadam rerum prodeuntium, sibique invicem succendentium juxta antiquissimum quendam NB. Providentiae motum, quo a principio illa ad hanc rerum omnium ordinationem & adornationem se contulit, quum rationes quasdam rerum futurarum apud se conceperisset, & facultates quasdam existentiarum, transmutationum, & successionum istiusmodi fæcundas discrevisset. Taceo alia loca, quæ adferri possent; Ex quibus constat Stoicos, dum de Natura Universi locuti sunt, non semper mundum in genere,

vel

vel Universum eo nomine voluisse significare, sed & Deum causam Universi. Novi quam pulcherrime apud Ciceronem Lib. II. alibique, mundum a Stoicis aliquando Deum adpellari, at qui totius rationationis stoicæ seriem, vimque perpendit, facile animadvertiset, mundum ideo vocari Deum, quod divinæ rationis vis & efficacia in mundo omnibus partibus constanter, jugiterque se se exerat; simili ratione ac hominem vocamus sapientem, non quod putemus corpus & mentem unam absolvere substantiam; sed quod per actiones externas declaretur, inesse menti facultatem virtutem actionibus exprimendi: hinc illud Senecæ: *Nostri melior pars ratio, Deus totus ratio.*

§. V.

At provocat Beatus Vir ad Jacobum Thomasium, quod omnes facere solent stoicæ philosophiæ oppugnatores. Is Dissertat. XIV. *de stoica mundi exustione* probare contendit, stoicum Deum formam Mundi (ita loquitur) informantem esse. Pag. 178. de Exustione Mundi stoic. sex Propositionibus hanc suam se sententiam probaturum promittit: 1.) Stoicum Deum intime insinuatum mundo & 2.) quidem per modum partis formalis, 3.) qualis est anima in corpore, ita ut 4.) cum eo constituat unum per se compostum, alterque alteri & 5.) nomen suum & 6.) proprietates communicet. Non nego diligentissime omnium, quotquot unquam stoicos impugnarunt, Thomasium in hoc arguento versatum. Quemadmodum autem in Dissertatione *de Fato Stoicorum* ni fallor non negligenter ostendi, rationes, quibus Dissertat. XIII. utitur, non esse omni exceptione majores; debuisset utique ὁ Μακαρίτης argumenta mea, quæ opposui Thomasio expendere

dere atque rationes adducere cur eas sibi non omnino satisfacere putet: Ita etiam existimo Doctissimum Virum equidem probasse, Stoicos Deum arctius quam par erat aliquando cum mundo conjunxisse, minime autem eosdem, Deum & mundum pro unica substantia proprie ita dicta habuisse, quod tamen requiritur si quis Stoicos Spinozæ antecessores facere vult. Ibo igitur per singulos illos sex articulos visurus, utrum rationes Thomasi confiant, mundum & Deum juxta sententiam Stoicorum unicam sensu rigido efficere substantiam.

Prima erga propositio Thomasi hæc est. Secundum Stoicos: Deus intime insinuatur mundo. Probat hoc testimoniis Plutarchi & Athenagoræ. Hæc propositio nil nos moratur. Non enim utrum Deus dici possit insinuatus, sed quænam illius insinuationis sit ratio, & quo usque ea secundum mentem Stoicorum sit extendenda, quæritur. *Secunda. Stoici faciunt Deum partem mundi formalem. Probat hoc variis locis: feligamus duo, primus est Senecæ epist. 65. Dicunt, ut scis, Stoici nostri, duo esse in rerum natura ex quibus omnia fiunt, Causam & materiam. Materia jacet iners, res ad omnia parata, cessatura si nemo moveat. Causa autem, id est ratio, materiam format, & quocunque vult versat, ex illa varia opera producit. Ibid. Universa ex materia & Deo constant.* Alterum est Laelantii Lib. VII. cap. 3. Stoici Naturam in duas partes dividunt: unam quæ efficiat, alteram, quæ se ad faciendum tractabilem præbeat: In illa primam esse vim sentiendi, in hac materiam, nec alterum sine altero esse posse, quæ ultima verba Cicero Acad. quæst. Lib. I. ita explicat: Neque enim materiam ipsam cohærere potu-

potuisse si nulla vi contineretur, neque vim sine aliqua materia. Observe hic Lector, aperte duas res, duas partes, & substantias a Stoicis memorari: una dicitur, *efficiens, ratio, causa;* altera *materia, res iners ad omnia parata.* Habemus ergo duas substantias, non unam. Hæ substantiæ certe non fiunt una, postquam *causa, ratio, materiam quo vult versat:* Conjunctionis ratio secundum citata loca in eo consistit, quod mundus, id est, partes Universi plane consistere, suamque formam, pulchritudinemque habere non possent, *sine causa & ratione;* & vicissim quod Deus secundum Ciceronem vim suam potestatemque exercere non posset, nisi esset materia: Quod igitur mundus tam eleganter ornatus, compositusque sit, id Dei perpetuae jugique præsentia tribuendum; nunquam juxta hæc loca dicitur, de quo tamen quæstionis summa est, quamprimum *causa, vel ratio, ad materiam accesserit,* in unum utramque substantiam ita fuisse fusam, ut Deus fuerit mundus & mundus Deus. Hinc aperte Seneca in *rерum natura duo esse* ait, ex quibus omnia fiant. Non per unam Substantiam varie mutabilem omnia decursere. Regerit Thomasius aliquique, Stoicos causam illam pro subtilissimo igne habuisse. (*) At ego dico, Stoicos cum de causa & ratione locuti sunt, omnia attributa, quæ facultati intellectuali competunt, adscriptisse Deo, quod hactenus qui-

N 5 dem

(*) Hanc sententiam Thomasi gravissimis rationibus & testimoniis impugnat Cl. Brugmannus loco citato, quæ vero, cum ad summam disputationis nostræ non pertineat, non hic adducimus.

dem ad discriminem illud a Stoicis positum sufficit: Præterea non sequitur Deus purissimus ignis con-junxit se materiæ inertis, eamque in partes versat, Ergo Deus unum fit cum materia. Adhæc ubi manent illa loca in Dissertat. mea allata, in qui-bus Deus secundum Stoicos præscire nexus re-rum dicitur, finesque intendisse?

Sequitur *Tertia propositio*: Stoici crediderunt id esse Deum mundo, quod anima corpori. Ita Seneca epist. 65. Quem in hoc Mundo locum Deus obtinet, hunc in ho-mine animus: quod est illic materia, id nobis corpus est. Eodem modo loquitur Laërtius de Zenonis opinionibus agens: Sit autem ita atque exhibe-at mens divina idem officium mundo, quod ani-ma corpori, num ergo duæ illæ substantiæ non amplius sunt distinctæ? num mens nostra corpo-ri adglutinata, vel ante conjunctionem cum cor-pore, vel post solutionem nihil est? certe Stoici unitatem Dei, licet mundum jugiter permeantis constanter professi sunt: hinc Laërtius in Zenone: 'Ἐν ἐισαὶ Θεον, καὶ νύν, καὶ ἐμαρτυρεῦντον, καὶ Δικ. Quomodo autem sic loqui possent, si mundus a Deo plane respectu essentiæ numericæ distinctus non esset? quomodo Jupiter, post factam mundi conflagrationem subsistere potest, si eum mundo unam eandemque absolvit substantiam? in Deum autem, secundum Stoicos, conflagrationem mun-di vim suam non exercere ipse fatetur Thomasius loco citato Dissertat. VII. Idem potest aliis con-firmari locis. Unum sufficiat Senecæ testimonium qui epistola nona ita ait: *Qualis futura est vita sapien-tis si sine amicis relinquatur in custodiam conjectus, aut in desertum littus ejclus, qualis est Jovis, quem re-soluto*

soluto mundo, & Diis in unum confusis paulisper cesante natura acquiescit sibi cogitationibus suis traditus.

Quarta propositio: Deum & Materiam constitueret Stoicis unum per se compositum. Probare hoc vult Thomasius longa oratione Lactantii, Stoicos Lib. VII. cap. 3. insectantis: At re vera quarta hæc propositio nonnisi est consectarium tertiae. Si enim Deus in mundo, quod mens in corpore efficit, videtur Deus cum mundo Ἐν ὑφισταμένον æque confidere, ac mens juncta corpori hominem constituit: Quando Stoici dixerunt, Idem esse Deum mundo, quod mens corpori, potest sine dubio illud Consectarium elici, quod quarto loco ponit Thomasius: At vehementer dubium, utrum Stoici, quando Deum mundo ita adesse dixerunt, ut mens corpori adest, contenderint, plane omnia officia, munera, eandem plane conjunctionis rationem & efficientiam Deum in mundo & mundum vicissim in Deum habere, quæ resultare possunt ex mutuis mentis & corporis affectionibus. Hoc eo usque ego extendere nolle; nisi ipsissima eorum verba docerent propositionem illam tertiam ita esse intelligendam. Sane antequam mundus in ordinem esset digestus, Deo consilium aliquod Stoici tribuerunt mundi exornandi, quo posito affirmandum, tam arctam tum nondum fuisse conjunctionem. Quicquid autem de eo sit, non conficitur, si vel maxime Consectarium illud admitteremus, ex Deo & mundo unam fieri substantiam, juxta Stoicos, quod unice probandum incumbit. Notum est insuper Stoicos de multis non adeo accurate atque perspicue locutos, vel solus Seneca exemplo esse potest. Ex ejus Scriptis multæ propositi.

positiones manifeste sibi invicem repugnantes colligi possent. Quod & ut supra audivimus, fas-sus est Cl. Moshemius. Præter ea, quæ in Dissertatione mea J. Thomasio opposui, aliquid hic ut propositioni meæ sua constet veritas est adjiciendum & probandum Stoicos Deum a mundo & materia distinxisse. Videamus hoc primo respectu materiæ. Præter locum citatum Laërtii multa alia sunt loca allegata Menagio ad Laërtium Lib. VII. Sect. 134. Lipsio phys. Stoicæ Lib. II. cap. IV. Gatakero ad Anton. Lib. II. Sect. 134. v. sq. Ex innumeris unum tantum superaddimus Zenonis nempe apud Stobæum in Electis physicis dicentis: Ὁὐτιαὶ ἔιναι τὴν τῶν Ὁὐτῶν πρωτην
 Υἱην, ταῦτην τε πάγας αἰδίον, ότε πλειστη γενομένην
 ότε ἐλαττω. Ex quo recte colligit doctissimus Brugmannus in Dissertatione pag. 13. meditationis meæ laudata, Stoicos Deum realiter a materia distinctum esse professos. Qui enim inquit (pag. 28.) duo comminiscuntur principia, quod Manichæorum est, plane diversa, materiam atque Deum, hi commiscere eadem, aut pro una substantia venditare nequeunt. Quod si vero nonnemo interserat, materiam omnem a Stoicis ut a Spinoza pro attributo Dei haberi potuisse, huic opponimus prædicata sequentia, quibus Stoici materiam atque Deum distinguunt: scilicet materia est substantia composita, Deus ratio spiritualis: materia iners & bruta patitur; Deus vita & vivendi virtute præditus: materia mutabilis est in elementa & formas; Deus non item. Materia est mali Origo & subjectum; Deus nil nisi bonum operatur: materia est independens a Deo; Deus nil negotii cum ea habet nisi quatenus formando eam disposesuit.

suit. Hactenus Cl. Brugmannus. Facile insuper etiam ostendi potest Eosdem Deum cum mundo non confudisse, neque pro una eademque substantia habuisse. Præter ea quæ in Dissert. mea adversus Thomasium dicta sunt, sequentia observari velim: Et primo quidem apertum est testimonium Senecæ Epist. 65. dicentis; Stoicis placet unam causam esse, quærimus quid sit causa? ratio faciens id est Deus; multum interest inter opus & causam Operis: probat hoc definitio Mundi apud Laertium in Vita Zenonis segm. 138. quæ sic sonat: Συστημα ἐξ ἀρχης καὶ γης καὶ των ἐν τετοις φυσεων. Ἡ συστημα ἐκ Θεων καὶ αὐτοφυων καὶ των ἑνεκα τετων γεγονοτων: Verum est quod Stoici aliquando mundi nomine Deum solum, aliquando Deum cum Creaturis intelligent. Prior acceptio (verba sunt laudati Brugmanni) metonymica est, denominatione a potiore sc. forma & anima mundi facta: posterior vero inde nascitur, quia Deum formam mundi informantem, ut Scholastici perhibent, autumant: utraque adhibetur ut Deo magnitudo sua reddatur, nihil enim majus excogitari potest, quam si opus suum & extra & intra teneat, ut Seneca loquitur. Neutra quidem identitatem substantiae divinæ & humanæ arguit, neque enim verba, sed verborum sensus æstimari debet. Probatur insuper diversitas mundi juxta mentem Stoicorum ex eo, quod Illi credebant mundum nonnisi modificationibus a materia differre: Quod si hoc est, Deus æque a mundo ac a materia distinctus est. Prius asserit Plutarchus de placit. philosoph. cap. IX. dicens ex mente Stoicorum: Ὅλη ἐστι τὸ ὑποκείμενον πρωτον γενεσει καὶ φύσει καὶ ταις ἄλλαις μεταβολαις. Hinc teste Laertio

tio Stoicis mundus habetur qualitas rerum omnium. Εἰς, inquit κοσμός ὁ ἴδιας ποσὸς της των ὀλόφυ
γρίας. Est igitur mundus in se spectatus res ex
ingenti particularum materiæ massa constans, cui
demum accedente causa efficiente suus constat Or-
natus. Præterea & ex eo hæc mundi & Dei di-
versitas potest ostendi. Nimirum Deus secundum
Stoicos ab æterno non fuit conjunctus cum mun-
do, sed inertem materiam digessit, & post con-
flagrationem mundi, uti ante docuimus, Deus sub-
sistit solus. Denique ipse Anton. Philosophus mun-
dum ut magnam Civitatem, Deum ut ei inhabi-
tantem considerat, vide passim A. Philosophum.
Inspiciatur ipsa dissertatio Cl. Brugmanni, qui ul-
timis thesibus prolixius hæc deducit.

Quinta propositio. Mundo & Deo intercedit juxta Stoicos nominum communicatio: Ita Laërtius in Zeno-
ne: Λεγετοι τε τον κοσμον τριχως αυτον τε τον Θεον
και αυτην δε διακοσμησιν των αστερων και τριτον το
συνεστηκος εξ αμφοιν. Insuper ait Thomasius ipsos
mundi partes ipsas Deos fecisse. Probat testimo-
nio Ciceronis in Lucullo dicentis: Erit persuasum eti-
am Stoico, solem, lunam, stellas omnes, terram, ma-
re, Deos esse, quod quædam animalis intelligentia per
omnia ea permeet & transeat. At probandum erat,
hanc nominum communicationem involvere re-
rum ipsarum commutationem, & confusionem.
Certe hæc imputatio ανυρολογια sermonis est ad-
scribenda. Ne solus autem sapere videar, cita-
bo Virum, cuius judicium, scio, mecum dissen-
tientes magni facient. Is est Doctissimus Moshe-
mius in luculentis adnotamentis ad Cudworthum
pag. 507 ita dicens: *Neque illis majorem haberi fi-
dem posse putem, qui terram, aquam, ignem & ne-*
scio

scio quas alias naturæ rerum partes a Stoicis in Deorum ordine repositas esse, scriptum reliquerunt. Loquendi quæ Stoicis usitata erat ratio, effecit, ut opinor, unice, ut multi tam prave de hoc genere sentirent. Vim nimirum divinam per naturam uniuscujusque rei pertinere, existimabant: quam propter causam rem unamquamque Deum & vocari posse quodammodo censemabant, & vocabant etiam sœpenumero. Res ipsa, inquit Stoicus apud Ciceronem de Nat. D. Lib. II. Cap. XXIII. disserens, in qua vis major inest aliqua, sic appellatur, ut ea ipsa vis nominetur Deus. Idem paulo ante: Illud quod erat a Deo natum, nomine ipsius Dei nuncupabant. Ex quo factum ut multi, quos harum loquitionum vis fugiebat, existimarent, ipsas naturæ rerum partes pro Diis singularibus & per se constantibus a Stoicis haberi: a qua tamen illi sententia prorsus aversi erant. Nomina unius Dei varia pro varietate munierum & virtutum, quibus præditus esset, circumferri patiebantur: sed ad unam hæc omnia vocabula naturam pertinere, diversa ratione vim suam declarantem, existimabant. Seneca de Benefic. Lib. IV. Cap. VII: Quæcunque volles, Deo nomina proprie aptabis, vim aliquam effectumque cœlestium rerum continentia. Tot appellationes ejus possunt esse, quot munera: & Athenagor. Apolog. pro Christian. pag. 28. Stoici etsi nominibus pro diversitate materiæ per quam Spiritum Dei penetrare ajunt, aliis atque aliis utentes, multiplicare Deum videntur, re ipsa tamen unicum esse Deum statuunt. Hactenus præstantissimus Mosheimius. Cujus responsio simul satisfacit sextæ propositioni a Thomasio contra Stoicos allatae: quæ ita sonat:

Deo & mundo proprietatum quoque, juxta Stoicos, intercedit communicatio. Probat hoc aliquot locis:

unum

unum Ciceronem in *Lucullo* ita dicentem audiamus: *Approbabit Stoicus, hunc mundum esse sapientem habere mentem, quæ & se & ipsam fabricata sit, & omnia moderetur, moveat, regat.* Certe & hæc accusatio nonnisi nititur quibusdam minus accuratis Stoicorum argumentationibus, quibus probare volueret, mundum hunc a causa sapiente omniaque permeante & ciente factum. Legatur liber secundus *Ciceronis de Nat. Deorum*, ubi Stoicorum argumentationes & *Cottæ Academici* argutas cavillationes deprehendes: manifestum erit, injuriam Stoicis fuisse illatam, atque Adversarios ad verba potius, quam ad scopum ratiocinationum atten-disse. Dudum hoc præter alios observavit *Cud-worthus* Tom. I. pag. 504. sq. Non autem negamus, & potuisse & debuisse Stoicos de hoc arguento clarius loqui, neque diffitemur eosdem, dum Providentiam, & immensam Dei Vim extendere bono, ut credo, animo, voluerunt, minus provide ac circumspecte sœpe locutos: Sed hæc contra *Thomasum* sufficient, redeamus ad *Buddeum*. Is ita pergit contra me disserendo.

„ Quantumvis itaque splendida etiam sint illo-
rum de Providentia divina dicta: errorem ta-
men, qui illis tegitur, non potest non statim
deprehendere, qui tum ad notionem Dei,
quæ animis illorum insedit, tum ad reliqua
principia eorum propria & domestica respexe-
rit. Atque ita plurima eorum se habent effata,
ut incautis hypothesiumque eorum ignaris fu-
cum facere queant; simul tamen secundum
verum & genuinum eorum sensum cum doc-
trina de fato optime cohærent, ut nihil inde
quod huic repugnet, colligi, queat. Quæ-
dam

„dam tamen rursus occurunt, quæ cum sen-
„tentia de fato conciliari nequeunt; quorsum
„cum primis magnifica illorum de libertate pro-
„nuntiata pertinent. „

Resp. II.) Qualibus proprietatibus Deum in-
structum esse dixerint Stoici supra in Dissertatione
satis dixi. (2.) B. Vir non explicat, quid ergo
tandem eos putaverit de fato statuisse. Concedit
ea, quæ de libertate ab ipsis constanter dicuntur,
ita esse comparata, ut cum propositionibus qui-
busdam, quas de fato in medium protulerunt,
conciliari non possint. At hoc ipsum ego in Dis-
sertatione volui probare ex testimoniosis quæ super-
sunt; Systema apte inter se connexum concinnari
haud posse, neque adeo in te dubia attendendum esse
ad ea sola, quæ de fato dicuntur, sed & ad ea, quæ
contra dixerunt idque clarissimis verbis. Mirum est
Cl. Virum nec verbo meminisse eorum, quæ con-
tra *Thomasm* de Fato Stoicorum agentem disse-
rui, ad ea enim, si in responsis suis attendere voluis-
set, gravioribus opus fuisset argumentis. 3.) Verum
est, Stoicos, doctrinam de fato & libertate con-
ciliare non potuisse, at num ideo tantopere sunt
exagitandi? O quam iniquam in nos ponimus le-
gem, qui dum alios exagitamus, in hoc argu-
mento obliviscimur difficillimarum objectionum,
quas omnis generis Adversarii contra receptam
sententiam Christianorum in medium proferre pos-
sunt. Quis tandem ille Theologus aut Philoso-
phus est, qui doctrinam de Providentia & Liber-
tate ita explanavit, ut nullus supersit serupulus
aut nodus vindice dignus?

„ Illud scio (ita pergit B. Vir) tam aperta,
„ tam evidentia illorum de ineluctabili quodam
„ fato esse asserta, ut solem ipsum luce sua pri-

„ vare velle videatur , qui ista de Providentia di-
 „ vina explicare velit : Ex iis , quæ magno nu-
 „ mero proferri possent , unicum tantum M.
 „ Aurelii Imperatoris recitabo , quod ita
 „ comparatum est , ut nullam prorsus exceptio-
 „ nem admittat Lib. VII. Sect. 9. pag. 134.
 „ Hic fati immutabilem & indeclinabilem ne-
 „ cessitatem sacri nodi nomine referendo forte
 „ nodum Herculis aut Jovis Catenam Homero
 „ memoratam designat , quo omnia ita inter se
 „ implexa , ut alterum sine altero esse nequeat ;
 „ seu ut posito altero , non possit non alterum
 „ consequi. Idque tam firmiter Antonino per-
 „ suasum fuit , ut sc̄pissime repeatat & nunquam
 „ non inculcat . „ Vide Lib. VI. Sect. 28. pag.
 122.

Resp. Antequam loca ipsa , ad quæ provocat
 B. Vir. adducamus , hoc unum monebimus ; esse
 nimirum loca in Stoicorum Scriptis , quæ indecli-
 nabilem ejusmodi necessitatem inferant ; sed &
 dari his ipsis contraria , quod ex Dissertatione no-
 stra de Fato liquet , & aliis testimoniis mox addu-
 cendis amplius constabit : Quæ omnia docent ,
 Stoicos ipsos sibimet in hoc argumento non con-
 stitisse , neque adeo certum aliquod & fixum , cer-
 tis propositionibus innixum Systema , de Fato
 ex eorum Scriptis confici posse. Fatetur ipse
 Buddeus doctrinam Stoicorum de Providentia &
 Fato discordare quam maxime. Adferamus jam
 loca ad quæ B. Vir prouocat. Prior ita sonat :
 Παντα ἀλλοις ἐπιπλεκται και η συνδεσις ιερα και
 σχεδον τι ωδεν αλλοιριον αλλο αλλω. Συγκατατελεκται
 γαρ και συγκορμει του αυτον ποσμου. Κοσμος τε γαρ
 οις δια απαντων. Θεος εις δια παντων , και γοις μικραις

καὶ νομος ἐις, λογος κοινος παντων των νοερων ζωων ;
 καὶ ἀληθεια μια. Εἰγε καὶ τελειότης μια των ὁμογε-
 νων καὶ τα ἀτα λογω μετεχοντων ζωων. i. e. *Omnia
 sunt sibi invicem implexa & vinculis quodam sacro sibi
 invicem sic devincta, ut nihil alterum ab altero sit alienum.* Coordinantur enim simul, eundemque mundum
 cohonestant. Etenim & mundus unus, & Deus unus
 est in omnibus, & materia una, & lex una: ratio
 nempe animantium intelligentium omnium communis
 & veritas una. Siquidem & perfectio una animanti-
 um sibi invicem congenerum ejusdemque rationis par-
 ticipum. Alter locus ita sonat: Πολλακις ἐνθυμε-
 την ἐπισυνδεσιν παντων των ἐν τῳ κοσμῳ, καὶ σχεσιν
 προς ἄλληλα. Τροπον γαρ τινα παντα ἄλληλοις ἐπι-
 πεπλεκεται καὶ παντα κατε τυτο φιλο ἄλληλοις ἐστι;
 καὶ γαρ ἀλλο ἔξης ἐστι τυτο δια την τοπικην κονιγην
 (alii legunt & forte rectius πινησιν) καὶ συμπνοιαν
 καὶ την ἐνωσιν της φιλασ. i. e. Perpende tecum jugiter
 rerum omnium, quae in mundo sunt, connexionem mu-
 tuam, quamque ad se invicem affectionem habeant: sunt
 enim omnia quodammodo sibi invicem implexa, atque
 ea ratione sibi invicem amica. Alterum enim alterius
 consequens est: & per connexionem localem & per con-
 spirationem mutuam, & per materiae continuitatem.

Priorem locum quammaxime ursit Vir Doctissimus & conjunctissimus Jacobus Brukerus singuli-
 lari Epistola data ad Cl. Schelhornium communem
 Amicum, quae inserta est *Amenitat. Literar. Tom:*
VII. Quid mihi, occasione disputationis hujus,
 de citatis B. Viro, Amicoque Eruditionis laude
 florenti, in mentem inciderit dicam: Et primo quidem,
 quod ad locum priorem spectat, non adeo
 mihi videtur clarus atque perspicuus, ut ex eo
 solo fatalem illam omnium rerum necessitatem

rite probari posse putem. Sano sensu possunt omnia dici sacro vinculo connexa: Id est, voluntate divina cuncta inter se ordinata. Nemo certe dixerit, ferro & adamantino propterea vinculo omnia esse connexa, si ponatur inter omnes res hujus mundi talenm esse Ordinem, ut uno posito alterum sequatur. Probandum, hanc rerum omnium conjunctionem in ipsa materiae natura esse radicatam, neque ullam operam Caussæ primæ ejusque sapientissimi Moderamini intercessisse: postremum falsum esse, clarissimis testimoniis probavi in Dissertatione mea & deinceps amplius demonstrabo. (2.) Conjunctionis illius ratio in eo ponitur, quod sit unus mundus; unus Deus; una materia; una lex. Num haec tandem significant, Deum cum materia vel mundo ita esse coniunctum, ut Deus prorsus nihil sine materia facere possit? Ego certe sensum illum deprehendere non possum. Post tot loca Veterum, quibus probant, Stoicos Deo potestatem mundum ordinandi concessisse, nil aliud ex citato loco concluserim, quam hoc, sive nimirum ad materiam respiciamus, sive ad mundum, sive ad Deum in mundo jugiter operantem, sive denique ad normam, juxta quam creaturæ ipsæ sensu praeditæ agant; neque casum, neque cæcam fortunam locum habere, sed omnia rite inter se esse connexa, copulataque. Certe nisi aliunde jam Stoicorum sententia sit perspecta, vix ac ne vix ex hoc uno loco fatalem rerum necessitatem probaveris. (3.) In posteriori loco nullus sermo est de coniunctione mundi & Dei; sed partium mundi inter se.

At regerit Cl. Buddeus posterioris loci mentionem faciens: *Dum παντων ἐν τῷ κοσμῷ omnium quae in mundo sunt ἐπισυνδεσιν, connexionem mutuam, adserit, non potest non eodem vinculo, seu sacro nodo Deum ipsum constringere, quippe qui pars mundi est, ut ipsimet Stoici docent.* Hinc & in priori loco non tantum rerum omnium implexam & concatenatam conjunctionem seu sacrum aliquem nodum adserit, sed inde quoque hoc probat, quod mundus unus in omnibus, καὶ ὅτια μία essentia una sit. Quæ qui paulo accutius consideraverit, facile perspiciet, Stoicos per Providentiam nihil aliud, quam necessariam omnium consecutionem a Deo isto cum rebus omnibus seu anima quadam mundi arctissimo vinculo conjuncta & omnia permeante & nihil aliud quam quod secundum Naturæ ordinem necessario agere debet, efficiente, ortam intelligere, aut intelligere posse. Nemini quoque obscurum esse potest, quid Antoninus sibi velit quando dicit; καὶ νομος ἐις, λόγος κοινος παντων τῶν νοερῶν ζωῶν. Omnia scilicet ad Deum illum omnia permeantem & ex necessitate naturæ efficientem redeunt, a quo quicquid secundum istam Naturæ necessitatem peragitur, id omne, Legis, Providentiae, & rationis nomine venit.

Respondeo (i.) Verum est mundum in sermone Stoicorum aliquando Deum & Universum denotare. At non semper: heic loci nulla Dei fit mentio. At pone mundi nomine Deum & mundum comprehendi, dicique omnium esse ἐπισυνδεσιν, num igitur probatum est; Ergo Deus cum materia necessario est conjunctus; Ergo in materiæ & naturæ Dei necessitate hæc mundi adspectabilis forma quærenda? Quid sibi tandem volunt omnia argumenta Stoicorum, quæ ex ordine Universi petuntur ad demonstrandum Entis sapientis.

simi existentiam, si putarunt cuncta, quæ sunt, non posse non ita existere? Quid de uno mundo, lege una &c. sentiendum jam dixi. Cur ad hæc omnia, quæ in Dissertatione allata sunt, altissime silet Vir præstantissimus? (2.) Quæ de definitio-
ne Providentiæ heic a B. Viro ex mente Stoicorum dicuntur, precaria sunt atque hypothesi Auctoris nituntur. Non probandum omnia in mundo inter se esse connexa, quod nemo sanus in dubium revocaverit; sed omnium quæcunque existunt, & rationem modumque existendi, re-
petenda ex ipsius materiæ indole naturaque, De-
rumque in ordine hoc mundi constituendo partes nullas habuisse, nullos fines intendisse. Hoc au-
tem ex Scriptis Stoicorum probari posse quamma-
xime dubito. Ut autem hoc pateat, non provoca-
bo ad loca illa in Dissertatione mea allata, quibus ex mente Stoicorum Deus in exornando mundo fines intendisse dicitur; Sed ad alia ex ipso An-
tonino petita, ex quibus apertissimum erit conne-
xionem illam rerum omnium divino consilio
esse factam. Ita Lib. V. Sect. 30. ait Imperator:
 Ο τοις ολας νυν κοινωνικος. Πεποιηκε γαν τα χειρω-
των κρειττονων ἐνεκεν. Και τα κρειττα αλληλοις συνη-
μογεν, ὅφες πως ὑπελαζε, συνελαζε, και το καὶ ἀξι-
αν ἀπενεργεν ἐκαστοις, και τα πράτισενοις εἰς ὄμονοι-
αν αλληλων συνηγαγε. i. e. Universi NB. mens com-
munionis mutua amans est. Itaque deteriora quævis
præstantiorum caussa fecit: præstantiora sibi invicem con-
ciliavit. Vides ut res singulas ordine justo subdiderit,
concesserit, pro dignitate sua suum cuique attribuerit,
præstantissimas mutuo sibi invicem consensu devinxerit.

Lib. VIII. Sect. 20. Natura rei cujusque ratio-
nem habet; tam ad finem quam ortum & durati-
onem &c. Eodem libro Sect. 35. omnes facul-
tates

tates homo a φυσει των λογικων accepisse dicitur.
 Lib. IX. Sect. I. dicuntur homines omnes ab Universi Natura facti, ut sibi invicem prosint. Lege universum articulum : Ubi cum primis attende, uncta dici facta juxta antiquissimum Providentiae motum. Lib. X. Sect. 5. Quicquid tibi contingit; ab aeterno destinatum est tibi: causarumque series sibi invicem implexarum tui ipsius subsistentiam cum casu illo ab aeterno conglomerauit. Similem in modum Arrianus Lib. I. Cap. XII. Illud est erudiri, si discas ita velle fieri omnia, ut fiunt. Quomodo autem fiunt? ut aetas esset & hyems, ut fertilitas & sterilitas, ut virtus & vitium, & omnes id genus repugnantiae, ut inter se universa consentirent. Unicuique nostrum etiam corpus & partes corporis, & rem familiarem & socios dedit. Hujus igitur dispositionis memores ad institutionem sic accedere debemus, non ut rerum naturam mutemus, (id quod nobis neque conceditur neque expedit): sed ut eo rerum nostrarum statu qui est, quique ab ipsa natura institutus est, contenti, nostrum animum iis quae sunt accommodatum habeamus. - - - an indigneris, & ea moleste feres quae sunt a Jove constituta? quae ille Parcis praesentibus & ortum tuum decernentibus definiit ac descripsit? Lege Caput VI. Lib. I. In quo praeclare admodum de Sapientissimi Creatoris sapientissimo mundi regimine loquitur. Taceo innumera loca quae afferri possent in hunc finem. Hæc certe ita comparata sunt, ut aliud per rectæ interpretationis leges significare non possint, quam consilio & ratione mundi partes inter se cohædere. Quod si in contrarium loca adferas, ex quibus videtur colligi, Deum non potuisse non mundum ita formare, aut Dei cum mundo arcuus esse vinculum, quam ut Deum libere agen-

tem pronuntiare possimus; nihil aliud concludi potest, quam hoc; Stoicos nimurum neque clare & satis circumspete locutos, neque Systematis alicujus partes omnes inter se rite coagmentasse. Atque ita mea opinione respectu Fati Stoicorum haec tenus judicium est suspendendum. Facile interim patior alios hac in parte a me dissentire. Neque mirum est, in diversa abiisse modernos Eruditos circa hoc argumentum, cum ipsi Stoici sibi per omnia non constiterint. Coronidis loco adjiciam testimonium Viri Oculatissimi necum existimantis, durius quam par est Stoicorum Decreta a quibusdam repræsentata fuisse: Is est doctissimus Dittion, qui egregio libello de veritate Resurrectionis Christi ita pronuntiat pag. 382: *Ce n'est pas que quelques anciens Philosophes n'ayent reconnu comme nous cette Providence bonne & sage qui preside à tout ce qui se fait sur la terre. Salluste la fait en particulier d'une maniere tres forte & tres systematique.* Mais qui nous peut surprendre c'est qu'un Stoicien l'a fait aussi, & que M. Antonin ne se soit pas exprimé d'une façon moins précise. Il est vrai que ce Prince eut extrêmement du mérite; mais enfin ce qu'il dit de la Providence ne s'accorde pas trop avec les sentiments de la Secte, si tant est, que ces sentiments ayent été ce que l'on en croit d'ordinaire. Il se pourroit bien: qu'on nous les ait infidèlement exposer, & je ne saurois disputer qu'à mon avis on doit les avoir mal compris sur bien de choses & particulièrement sur la part que Dieu prend aux affaires humaines. On n'a qu'à comparer ce qu'en ont dit Epictète, Seneque, & M. Antonin, & l'on verra qu'ils crurent une Providence divine.

T A N T U M.